

Підводячи підсумок аналізу досліджень мотивації до започаткування та ведення підприємницької діяльності як GEM у глобальному контексті, так і Спілки українських підприємців в національному, можна зробити висновок, що багато з тих, хто починає бізнес, робить це, тому що хоче стати заможнішим, проте близько половини підприємців-початківців також наслідують благороднішу мету: змінити світ на краще внаслідок втілення своїх унікальних ідей. Розуміючи, чому підприємці починають і ведуть свій бізнес, політики можуть узгоджувати підприємницькі ініціативи з національними пріоритетами і усувати перешкоди, з якими підприємці стикаються при реалізації своїх цілей.

Список використаних джерел:

- 1) Hisrich R., Langan-Fox J., Grant S. (2007) Entrepreneurship Research and Practice: A Call to Action for Psychology. American Psychologist, Volume 62, Issue 6, September 2007, Pages 575-589.
- 2) Шумпетер Й. Теория экономического развития. М. : Прогресс, 1982. 456 с.
- 3) Підприємництво в епоху глобальних трансформацій: виклики та перспективи розвитку : монографія. Державна фіскальна служба України, Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2019. 476 с.
- 4) Індекс підприємництва в Україні удвічі нижчий за світовий. Дослідження СУП. URL: <https://mmr.ua/show/indeks-pidpriyemnicztva-v-ukrayini-udvichi-nizhchij-za-svitovij-doslidzhennya-sup>
- 5) Global Entrepreneurship Monitor 2019/2020 Global Report. URL: <https://www.gemconsortium.org/report/gem-2019-2020-global-report>

*Артёмова Тетяна Іванівна,
д.е.н., доцент, головний науковий
співробітник відділу економічної теорії
ДУ «Інститут економіки та
прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна*

ІНКЛЮЗІЯ ЯК ФОРМА ПІДПРИЄМНИЦТВА В ЕКОНОМІЦІ НОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

В умовах ринку підприємництво є одним з основних мотивів економічного розвитку і процвітання суспільства. Взагалі під підприємництвом розуміється самостійна діяльність громадян та їх об'єднань, спрямована на отримання прибутку (доходу), що здійснюється на свій ризик і під майнову відповідальність. Значний внесок у характеристику підприємництва вніс оригінальний австрійський економіст Й. Шумпетер. «Я хотів знайти відповідь на питання, як економічна система створює ту силу, яка безперервно її змінює, писав він у своїй роботі «Теорія економічного розвитку» (1911). – Поява нових

продуктів, нових методів виробництва, освоєння нових ринків збуту і нових джерел сировини, зміна ринкової ситуації в цілому, виникнення нових виробничих комбінацій – ось суть динамічних змін в економіці» [1, с. 6].

Силою, що змінює економіку, автор вважав підприємця-новатора, який здійснює за допомогою грошового капіталу свою історичну функцію. При цьому підприємець і капіталіст, бізнесмен – не тотожні фігури і поняття. Підприємець характеризується не масштабами володіння і змістом майна, а особливими рисами характеру – ініціативою, авторитетом, даром передбачення, готовністю до ризику. Підприємництво – це особливий дар й особлива функція, носія якої неможливо ідентифікувати за належністю до певного соціального прошарку або класу. Підприємця характеризують особливі (ірраціональні, з точки зору традиційного економічного суб'єкта) мотиви господарської діяльності, особливі риси поведінки – саморозвиток, радість творчості, долання труднощів на шляху до життєвого успіху.

Підприємницьку діяльність як процес «творчого руйнування» Й. Шумпетер вважав життєвизначальною рисою, атрибутом капіталістичного розвитку, а всі найважливіші поняття і феномени ринкової економіки – капітал, прибуток, заробітна плата, циклічний характер розвитку та інші – похідними від неї. При цьому капіталізм розуміється, безвідносно від звичної для нас сьогодні негативної соціально-політичної оцінки, – як система класичного малого і середнього приватного підприємництва, заснована на цінностях пуританського індивідуалізму. Накопичення багатства, його інституціоналізація, виникнення великих корпорацій, посилення втручання держави в економічну діяльність, на думку Й. Шумпетера, є ознаками кризи класичної капіталістичної системи, яка стає жертвою своїх власних успіхів.

Функції підприємця в нових умовах інституціоналізуються, а технічний прогрес все більше здійснюється «організованими у команди» фахівцями, які безперервно прозрівають і прогнозують майбутню економічну ситуацію, розраховуючи її множинні ризики. На тлі деперсоналізації інноваційної функції виникає нова система цінностей, змінюються культура і характер суспільного мислення. Все це знаменує становлення нової цивілізації, яку, як вважав автор, можна по-різному називати, в залежності від суспільних смаків і уподобань.

Сьогодні можна констатувати, що *багато наукових передбачень Й. Шумпетера підтвердилися на практиці*. З другої половини ХХ ст. домінуюче становище в економіці зайняв організований бізнес в особі корпорацій і держави. На рубежі століть і тисячоліть така система господарства набула загального характеру і виявила тенденцію до становлення глобальної інформаційної цивілізації. При цьому новий світ, сповнений «цінностей» економізму і раціональності, як результат технологічної доцільності та упередженої думки, виявляється все більш ворожим для існування людини – холодним, розважливим,

парадоксально-амбівалентним. Його можна визначати, з одного боку, разом з У. Беком, як суспільство небезпек і катастроф [2]; з іншого, услід за Ф. Евальдом, – як застраховане суспільство, в якому безпеку піднято до рівня панівної цінності [3, с. 385-393]. В цілому ж сучасна господарська система філософськи осмислюється як суспільство ризику, яке балансує на межі безпеки й ненадійності, невизначеності і вибору [4, с. 26-46]. Такими є суспільні втрати від нівелювання творчої підприємницької функції.

Втім, на думку фахівців, з кінця ХХ століття *підприємництво відроджується на нових соціальних засадах* у зв'язку з активізацією громадянського суспільства і тріумфу особистості. Дійсно, інформаційна економіка (як одне з можливих назв нової економічної реальності, за Й. Шумпетером) формує капітальний запит на унікальні (перш за все, інтелектуальні) творчі здібності індивіда, здатного швидше і ефективніше, ніж більшість соціальних інститутів, змінювати формати і підвалини суспільного буття. Але зворотним боком таких здібностей постає принцип індивідуальної відповідальності, який ґрунтується на стандартах високих етичних норм і здатний підняти індивіда до суб'єкта глобального рівня, наділеного почуттям відповідальності за збереження навколишнього середовища, застереження ядерної війни, подолання бідності.

В ході глобальних ринкових трансформацій і соціальних потрясінь прийшло усвідомлення *необхідності інклюзивного розвитку як форми підприємницької активності* в економіці нової реальності, далекій від очікуваних суспільних ідеалів, і гідної відповіді на структурну економічну кризу. У загальному розумінні *інклюзивність (інклюзія, залученість)* є таким принципом організації суспільного життя, який дозволяє брати участь в різних її сферах і аспектах усім особам, незалежно від походження, стану здоров'я, етнічних, гендерних та інших ознак. Вихідною метою інклюзивного розвитку відповідно до принципу громадської залученості було зняття бар'єрів у сфері навчання і професійної підготовки для людей з особливими потребами. Зокрема, ініціаторами програм інтегрування до нормальних суспільних зв'язків людей-інвалідів виступили громадянське суспільство і державні структури скандинавських країн, США, Японії. У 2000 р. заявив про себе міжнародний рух «Освіта для всіх», учасники якого виступають за доступність якісної базової освіти для дітей, молоді та дорослих.

Згодом концепція інклюзивного розвитку вийшла за межі вузьких соціальних груп і освітніх програм, поширилася на систему суспільної організації в цілому і була взята на озброєння суб'єктами бізнесу. Вважається, що *економічне оволодіння концепцією інклюзивного розвитку пов'язано з формулюванням принципу корпоративного менеджменту: «не представлені групи в команді тотожні недоотриманому прибутку компанії»*. Відповідно до

нього, «гомогенний» (одноманітний) колектив через обмеження власного життєвого досвіду не здатний до генерації проривних ідей і вирішення надскладних завдань. У мультикультурному ж «гетерогенному» співтоваристві етнічна приналежність, стать, вік, стиль роботи і досвід сприяють утворенню адекватного середовища для успішної творчої діяльності.

Доповідь Комісії зі зростання і розвитку Світового банку «Стратегія стійкого зростання і інклюзивного розвитку» (2009 р.) ініціювала активне обговорення проблеми інклюзивного економічного розвитку в академічних колах. На думку фахівців, інклюзивність як «персоніфікована економіка», побудована з урахуванням творчих здібностей і особливостей кожного її суб'єкта, демонструє принципи організації найлюдянішої спільноти і в міру трансформування постіндустріальної економіки у креативну, перетворюється на головний засіб забезпечення економічного зростання.

Але всебічний розвиток і творча реалізація підприємницьких особливостей кожного індивіда можливі в умовах іншої – «поліфонічної» – системи організації суспільного життя. Як підґрунтя інклюзивної цивілізації економічна інклюзія тільки має отримати наукове обґрунтування. Сьогодні ж між суб'єктами бізнесу все більше розгортається глобальна конкуренція за оволодіння принципами інклюзивного розвитку. Уникнути такої конкуренції не може жоден економічний суб'єкт, який претендує на суверенітет і гідні умови життя. Такі правила нової економічної реальності повинна з необхідністю приймати і враховувати Україна.

Список використаних джерел:

1. Из предисловия к японскому изданию. *Теория экономического развития* / Й. Шумпетер. Москва, Прогресс, 1982. 137 с. URL: <http://uaterra.in.ua/wp-content/uploads/2017/11/SHumpeter-Teoryya-ekonomycheskogo-razvytyuya.pdf>.
2. Бек У. Общество риска: на пути к другому модерну. Москва, Прогресс-Традиция, 2000.
3. Ewald F. Die Versicherugs-Gesellschaft. *Kritische Justiz*. 1989. Vol. 22. P. 385-393. URL: <https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/0023-4834-1989-4-385/die-versicherungs-gesellschaft-volume-22-1989-issue-4?page=0>
4. Бехман Г. Современное общество как общество риска. *Вопросы философии*. 2007. № 1. С. 26–46.